

RESSENYA A MARIA BARCELÓ CRESPI & GABRIEL ENSENYAT PUJOL: *FLANDES I LA MALLORCA MEDIEVAL A TRAVÉS DELS PONT*, PALMA, EDICIONS DOCUMENTA BALEAR, 2019, 259 pp., ISBN: 978-84-17113-59-9

REVIEW TO MARIA BARCELÓ CRESPI & GABRIEL ENSENYAT PUJOL: *FLANDES I LA MALLORCA MEDIEVAL A TRAVÉS DELS PONT*, PALMA, EDICIONS DOCUMENTA BALEAR, 2019, 259 pp., ISBN: 978-84-17113-59-9

MARIBEL RIPOLL PERELLÓ
maribel.ripoll@uib.es

Universitat de les Illes Balears.

Els dos autors d'aquest llibre duen a terme des de fa temps una recerca conjunta sobre la recepció (i els límits) de la cultura de l'Humanisme a Mallorca i, de manera més general, sobre l'ambient cultural mallorquí durant el segle XV i les primeres dècades del XVI. L'obra que acaben de publicar se situa sobretot en el segon apartat que hem esmentat. Però, per poder oferir una contextualització de la faceta diguem-ne "cultural" de la família estudiada, els Pont, han hagut de dur a terme una recerca més àmplia. En realitat, el bagatge cultural familiar és molt modest, si atenem els paràmetres del que entenem per "cultura", i l'activitat destacada del grup familiar fou la tasca mercantil, en la qual destacaren de manera considerable. El fet de disposar d'una sèrie de textos d'interès (encara

que no d'“intenció”) cultural feia aconsellable treure'ls a la llum i, lògicament, exposar a grans trets el paper del clan familiar dins l'àmbit econòmic i social illenc de l'època.

Els Pont foren una de les més importants nissagues mercantils, amb ramificacions, del segle XV a Mallorca. El volum dels seus negocis, atenent el marc mallorquí, és molt elevat, i s'estenia al llarg de tota la Mediterrània, incloent especialment tot el nord d'Àfrica musulmà, i, per l'altre costat, creuava l'estret de Gibraltar fins arribar a l'empori flamenc. Amb la família Bartomeu constituïen possiblement els dos grups mercantils de major pes de l'illa. I, a més, com era habitual, es movien en altres espais econòmics, com els de la renda (censos i censals) i les propietats, que els proporcionaven uns ingressos considerables.

Paradoxalment, en l'àmbit historiogràfic, la importància dels Pont, fins ara, no havia tingut un correlatiu en l'atenció que hom li havia dispensat, que era pràcticament nul·la. I això que se n'ha conservat un volum documental més que notable, poc habitual: més d'una dotzena de registres específics de comptabilitat, que consignen els negocis, detallats amb les compres i vendes dels productes, els preus, les quantitats i els llocs en els quals exercien la tasca. Precisament en fulls que havien quedat en blanc hom va copiar els textos al·ludits. Igualment, una àmplia nòmina de documents esparsos, sobretot en protocols notariais i altres registres. Com comenten els autors, hi ha material sobrat per enllestir un estudi de gran volada sobre la matèria.

No ha estat aquesta, però, la raó d'ésser primordial del treball. L'autèntic “leif motiv” el constitueixen tres textos d'interès per a la història de la cultura, elaborats per dos Jordi Pont, avi i nét –per tant, en moments diferents– i de caire també distint.

El primer són unes anotacions, a mena de dietari, que va fer el primer dels dos Jordi Pont arran d'un viatge que va dur a terme a terres flamenques entre 1459-1460. Són anotacions de tipus econòmic i d'aspecte més aviat quotidià. No fan referència als negocis ni a les quantitats que degué moure arran de l'anada a Flandes sinó a despeses puntuals: compra de queviures per al propi consum, d'objectes personals (algun capell, unes sabates...), minuts de consultes al metge, adquisició de medicaments, visites al barber, etc. Aquest viatge no el va fer amb naus pròpies sinó aprofitant els combois venecians que anaven de la Senyoria a Flandes i feien escala a Mallorca, tant d'anada com de tornada, una pràctica molt habitual per part dels mercaders mallorquins que recalaven en aquell indret.

Per tal d'emmarcar aquest context, els autors ofereixen una panoràmica d'aquests viatges, en la qual exposen el gran nombre de productes flamencs que arribaven a Mallorca, des de tapissos, mobles, estris de la llar, teles i vestits, etc. fins a llibres, objectes de decoració i obres d'art (recordem que som en plena època d'apogeu de la pintura flamenca). Aquesta part, per si mateixa, ja constitueix una recerca específica i l'estudi més complet sobre la matèria que s'ha fet fins ara.

La personalitat dels Pont, que duen a terme els habituals matrimonis endogàmics que els asseguren mantenir el poder i el prestigi adquirits, es pot veure a través dels nombrosos membres de la família

que desfilen a través de les pàgines del llibre, així com de les activitats complementàries. Un d'ells, per exemple, va adquirir una finca a Puigpunyent, hi realitzà ampliacions, incloent l'edificació d'un molí (se n'ha conservat el contracte de l'obra), i li donà el nom amb què encara avui és coneguda la finca: Son Pont.

I així fins arribar al nét, anomenat igual que l'avi. Amb ell, pel que sembla, s'acaba l'activitat mercantil (no així el pes de la família), que ja no es troba documentada. Però aquest segon Jordi Pont (hi ha altres membres de la família amb el mateix nom), aprofitant els fulls en blanc que havien quedat en un dels registres dels negocis familiars d'un segle enrere, va copiar el text de tretze cartes que va escriure entre l'octubre de 1531 i el juliol de 1532, a més de consignar algunes notícies de caràcter familiar (naixements i defuncions, bàsicament). Abans de comentar-les convé remarcar la importància de la troballa: les cartes privades que s'han conservat d'aquesta època són poques. Els epistolaris coneguts són, bàsicament, de reis, papes i grans senyors, que els feien copiar per a guardar-los per a la posteritat. Però de persones menys encimbellades, en tot Europa, en disposam d'un nombre molt limitat. Sovint ni tan sols es devien copiar i, quan se'n feia còpia, una vegada complida la funció o quan el protagonista ja no hi era, devien acabar perdudes, al foc o víctimes del temps.

Literàriament parlant, el valor de l'epistolari és migrat. Jordi Pont no demostra cap agilitat especial amb la ploma. I d'influència "humanista", res. Però tenim una mostra de com era el català col·loquial al principi de la mal anomenada "Decadència". Pel que fa a la temàtica, totes tracten de manera monogràfica un aspecte (després també s'hi insereixen comentaris puntuals sobre la realitat), aquest sí que força interessant: l'abandó de la clausura per part d'una monja del puig de Pollença. Es tractava d'una dona emparentada amb la família, encara que, a través de les cartes, no se'n pot definir el parentiu concret. En tot cas, el fet ocasionà disputes i plets familiars, en bona part perquè trastocava la qüestió sempre conflictiva de l'herència. Sor Anna Maria Puigdorfila, que així nomia, un bon dia va abandonar les parets monacals, per causes que desconeixem, i se'n anà a viure amb a la casa familiar de Jordi Pont i la seva esposa. La circumstància va generar, primer de tot, una negociació amb la comunitat de les monges del Puig, que havien d'acceptar la sortida de sor Anna Maria. Ho feren, finalment, prèvia concessió econòmica: el dot aportat en el moment de l'ingrés quedava al monestir. A partir d'aquí es va dur a terme el litigi judicial amb l'altra part de la família, que no acceptava la situació i volia que es revocàs la concessió; que la monja, en definitiva, hagués de retornar a la clausura. Les cartes en detallen les vicissituds, ja que, una vegada resolt en primera instància a Mallorca, l'afer continuà ventilant-se a Roma.

Enmig de tot trobam una dada significativa. Jordi Pont escriu que l'ex-monja, des que viu a casa seva, fa vida de beguina. No especifica més. Ho remarcam perquè es tracta d'una circumstància digna de ser comentada, ja que és poc habitual. El cas contrari sí que és més freqüent: una beguina que un bon dia decideix ingressar en un convent i sotmetre's a la disciplina i la jerarquia que abans havia refusat. Però passar de monja a beguina no és freqüent.

Ressenya a Maria Barceló Crespi & Gabriel Ensenyat Pujol: *Flandes i la Mallorca medieval a través dels Pont*,
Palma, 2019

Finalment, un tercer bloc els constitueixen les anotacions, breus, que consignen diversos esdeveniments familiars, joiosos o tràgics. També els autors aporten altre material relatiu a la família Pont, com un seguit d'escuts del llinatge, de l'època (escuts parlants: un pont), que hi ha a diferents indrets: la Seu, l'església de Sant Francesc de Palma, l'església parroquial de Llubí, etc.

Cal remarcar la cura amb què han estat editats aquests textos i les anotacions complementàries que hi insereixen els autors. També és digne de comentar-se l'edició de l'obra, francament polida i amb un repertori interessant d'il·lustracions.